
РУССКО – ЛАТЫШСКИЙ СЛОВАРЬ

Около 40 000 слов

KRIEVU – LATVIEŠU VĀRDNĪCA

Ap 40 000 vārdu

Vārdnīcu sastādījuši:

A. Darbiņa
A. Gūtmanis
O. Loginova
L. Žīgure
L. Žukovs

PRIEKŠVĀRDS

Vārdnīca domāta tiem, kas mācās krievu vai latviešu valodu, lasa krievu valodā vidēji grūtus tekstu, tulko no krievu valodas latviešu valodā.

Vārdnicā ietverts ap 40 000 pamatvārdu, kas atspoguļo mūsdienu literāro krievu valodu. Samērā daudz vietas vārdnicā ierādīts preses un publicistikas leksikai, literatūrā biežāk sastopamajai zinātniskajai un tehniskajai terminoloģijai, arī frazeoloģiskiem savienojumiem un idiomām.

Gatavojojot vārdnīcu, izmantoti dažādi leksikogrāfiski avoti – krievu valodas skaidrojošās vārdnīcas, vairākas divvalodu vārdnīcas, pareizrakstības, pareizrunas, frazeoloģiskās un citas vārdnīcas.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Словарь предназначен для лиц, изучающих русский или латышский язык, читающих на русском языке тексты средней трудности, переводящих с русского языка на латышский.

Словарь содержит около 40 000 заглавных слов, отражающих современный русский литературный язык. Значительное место в словаре уделено лексике печати и публицистики, широко распространённой научно-технической терминологии, а также фразеологическим сочетаниям и идиомам.

При работе над словарём использованы разные лексикографические источники – толковые словари русского языка, ряд двухязычных словарей, словари фразеологические, правописания, литературного произношения и другие.

PAR VĀRDNĪCAS LIETOŠANU

VISPĀRĪGI NORĀDĪJUMI

Visi krievu pamatvārdi sakārtoti alfabēta secībā. Katrs pamatvārds veido patstāvigu vārdnīcas rindkopu. Regulāri atvasināmie apstākļa vārdi (активно, добровольно, автоматически и т.м.) atsevišķi nav doti; vajadzības gadījumā tie ietverti piemēros pie attiecīgajiem ipašības vārdiem.

Kā patstāvīgi pamatvārdi nav doti arī darbibas vārdi ar -ся, ja tiem ir tikai ciešamās kārtas nozīme (перечисляться, перечитываются и т.м.). Ja darbibas vārdam ar -ся bez ciešamās kārtas nozīmes ir vēl kāda cita nozīme, tad parādīta arī ciešamās kārtas nozīme. Piem.:

направля́ться *и. I ... 2. сграđ. и направля́ть*

Krievu vārdiem, izņemot vienzilbes vārdus un kursīvā iespiesto tekstu, atzīmēts uzsvars. Vienzilbes vārdiem tas parādīts tikai ar kopīgu uzsvaru saistītās vārdkopās (НЕ за что, БОТЬ еще, как снег НА голову и т.м.).

VĀRDU SAISINĀŠANA, IEKAVAS, PIENEMTĀS ZIMES

Ilustratīvajā daļā pamatvārds, ja tas atkārtojas negrozītā veidā, aizstāts ar sākuma burtu. Piem.: достоверность ж. droшум, тиcamiba; д. свéдений (jālasa: достоверность сведений)...

Vārda daļa, kas atrodas aiz tildes (~), pievienojama pamatvārdam, ja tas nav sadalīts ar paralēlim (||), vai pamatvārda daļai, kas ir paralēlu priekšā. Piem.:

дом ... рабо́тать на ~у (jālasa: на дому)...

волнова́тись ... мóре сильна́ ~лось (jālasa: волновалось)...

Аpaļajās iekavās kursīvā doti skaidrojumi, stāvrakstā — varianti. Piem.:

введение ... 2. (вступительная часть)...

грош ... ~á мéдного (лóманого) не стóит (jālasa: грoшá медного не стоит vai грoшa ломаного не стоит) nav ne plika (sarkana) graša vērts (jālasa: nav ne plika graša vērts vai nav ne sarkana graša vērts).

Kvadrātieka vās likti fakultatīvie vārdi vai fakultatīvās vārda daļas. Piem.:

взять ... в. [на себá] обязáтельство (jālasa: взять на себя обязательство vai взять обязательство)...

вонзáть *и. I durt [iekšā] (jālasa: durt iekšā vai durt)...*

бороздýть *и. II [iz]vagot (jālasa: izvagot vai vagot)...*

Homonimi apzīmēti ar burtu indeksiem. Piem.:

косíть^a *и. II pjaut;*

косíть^b *и. II ūkielēt.*

Aiz romba zimes (◊) doti frazeoloģiski izteicieni, idiomas, sakāmvārdi un parunas.

STILISTISKĀS NORĀDES UN NORĀDES, KAS RAKSTURO VĀRDU LIETOŠANAS SFĒRU

Abās vārdnīcas daļas (gan krieviskajā, gan latviskajā daļā) parādīta vārdu piederība pie tā vai cita valodas stila un to emocionāli ekspresīva nokrāsa (раз., прост., поэт., презр.; *sar.*, *vienk.*, *poēt.*, *niev.* и т.с.). Šīs norādes, kur tas nepieciešams, pievienotas arī ilustratīvajiem piemēriem un to tulkojumiem.

Stilistiskie un citi apzīmējumi, izņemot *vienk.— прост.*, nav doti izteicieniem, kuri novietoti aiz romba un kuri lielākoties pieder pie sarunvalodas stila.

Vienkāršajiem un saliktajiem terminiem vajadzības gadījumā parādīta to lietošanas sfēra (геол., мед., муз., rex. и т.с.).

Vārdnīcā lietotās norādes sk. saīsinājumu sarakstā.

TULKOJUMS

Vārdū atsevišķas nozīmes apzīmētas ar arābu cipariem.

Tulkojumi, kas ir tuvi sinonīmi, cits no cita atdalīti ar komatu. Ja nozīmes atšķirība starp tulkojumiem ir lielāka, tos šķir semikols.

Ne visai tuvi latviešu sinonīmi parasti diferencēti ar skaidrojumiem vai ilustrēti ar raksturīgiem piemēriem. Skaidrojums, kas precīzē tulkojumu, dots tā priekšā. Ja skaidrojumam seko vairāki tulkojumi, tas attiecināms uz visiem šiem tulkojumiem.

Pamatvārdi (arī to atsevišķas nozīmes), kas ārpus konteksta nav pārtulkojami, ietverti vārdkopās, kuras dotas aiz kola ar attiecīgiem tulkojumiem. Piem.:

вострō: держать ухо в. разг. turēt acis valā sar., būt modram;
вёри́тъся н. II безл.: ~тся с трудом grūti ticēt, grūti ticams.

Ja darbības vārda nepabeigtā veida tulkojums visās nozīmēs sakrit ar pabeigtā veida tulkojumu, tad ir tulkota pabeigtā veida forma, bet pie nepabeigtā veida formas dota norāde uz pabeigto veidu. Piem.:

водворять н. I см. водворить.

VĀRDU GRAMATISKAIS RAKSTUROJUMS

Krieviskajā daļā dzimte norādīta vārdiem, kas beidzas ar -ь (конь м., кость ж.), vīriešu dzimtes vārdiem ar -а, -я (дедушка м., дядя м.), kopdzimtes vārdiem (невежда м. и ж.) un nelokāmajiem vārdiem. Nelokāmajiem vārdiem bez tam pievienota norāde **некл.** (пальто ср. некл.).

Latviskajā daļā dzimte parādita i-celmiem (sirds s.), vīriešu dzimtes vārdiem ar -а (лаува в.), kopdzimtes vārdiem (невиžа kopdz.) un nelokāmajiem vārdiem. Nelokāmajiem vārdiem bez tam pievienota norāde **nelok.** (табло в. nelok.).

Vienskaitliniekim, kas skaitlī nesaskan ar otrs valodas vārdu, dota norāde **ед.** vai **vsk.** Daudzskaitliniekim un vārdiem, kas parasti lietojami daudzskaitli, pievienota norāde **мн.** vai **dsk.** (пепел ед. пелни dsk.; чернила мн. тinte vsk.; ворота мн. vārti dsk.; отбросы мн. atkritumi dsk.).

Darbības vārdiem parādīta darbības veids (**н.** vai **с.**) un konjugācija (I vai II). Ja darbības vārds pieder pie abiem veidiem, lietots apzīmējums **н. и с.** (играть н. I, увидеть с. II, конструировать н. и с. I).

Bezpersonas darbības vārdiem un darbības vārdu attiecīgām nozīmēm dota norāde **безл.** (смеркаться н. I безл.).

PĀRVALDĪJUMS (REKCIJA)

Pārvaldījums parādīts tad, ja krievu vārdo tulkojumam vai kādam no tulkojumiem tas ir citāds nekā krievu vārdam. Piem.:

коснуться с. I (чего) skart (ко), aizskart (ко); pieskarties (кам, pie kā);
пойти н. II (на кого-что) būt lidzīgam (кам), lidzināties (кам); izskatīties (pēc kā),
atgādināt (ко).

О ПОЛЬЗОВАНИИ СЛОВАРЁМ

ОБЩИЕ УКАЗАНИЯ

Все русские заглавные слова расположены в алфавитном порядке. Каждое заглавное слово даётся в виде самостоятельной словарной статьи.

Наречия, легко образуемые от прилагательных (активно, добровольно, автоматически и т. п.), отдельными заглавными словами не даются; в случае необходимости они приводятся в примерах под соответствующими именами прилагательными.

Самостоятельными заглавными словами не даны также глаголы на -ся, имеющие лишь страдательное значение (перечисляться, перечитываться и т. п.). Если глагол на -ся, помимо страдательного значения, имеет ещё какое-либо значение, то приводится также страдательное значение. Напр.:

направляться н. I ... 2. страд. к направлять.

Русские слова, за исключением односложных слов и курсивного текста, снабжены знаком ударения. Ударение показано лишь в тех односложных словах, которые входят в состав связанных общим ударением сочетаний (нё за что, вот ещё, как снег на голову и т. п.).

СОКРАЩЕНИЕ СЛОВ, СКОБКИ, УСЛОВНЫЕ ОБОЗНАЧЕНИЯ

Если заглавное слово повторяется в примерах в первоначальной форме, оно обозначено начальной буквой. Напр.:

достоверность ж. drošums, ticamība; д. свéдений (читай: достоверность сведений)...

Знак ~ (тильда) заменяет часть заглавного слова, находящуюся слева от разделительной черты (||), или всё слово, если разделительной черты нет. Напр.:

дом .. работать на ~у (читай: на дому)...

волновáтъся .. мóре сильно ~лось (читай: волновалось)...

В круглых скобках курсивом даны пояснения, прямым шрифтом — варианты. Напр.:

введéние ... 2. (вступительная часть)...

грош .. ~á мéдного (лóманого) не стоít (читай: гроша медного не стоит или гроша ломаного не стоит) nav ne plika (sarkana) graša vērts (читай: nav ne plika graša vērts или nav ne sarkana graša vērts).

В квадратные скобки заключены факультативные слова или части слов. Напр.:

взять... в. [на себя] обязательство (читай: взять на себя обязательство или взять

обязательство)...

войнáтъ н. I durt [iekšā] (читай: durt iekšā или durt)...

бороздить н. II [iz]vagot (читай: izvagot или vagot)...

Омонимы обозначены буквенными показателями. Напр.:

косить^a н. II pļaut;

косить^b н. II ūielēt.

За ромбом (◊) даны фразеологические сочетания, идиомы, пословицы и поговорки.

СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ПОМЕТЫ И ПОМЕТЫ, УКАЗЫВАЮЩИЕ НА ОБЛАСТЬ УПОТРЕБЛЕНИЯ

Как русские, так и латышские слова сопровождаются пометами, указывающими на их принадлежность к тому или иному языковому стилю и на их эмоционально-экспрессивную окраску (разг., прост., поэт., презр.; *sar.*, *vienk.*, *poēt.*, *niev.* и др.). Этими пометами там, где требуется, снабжены также иллюстративные примеры и их переводы.

Стилистические и прочие пометы, за исключением *прост.* — *vienk.*, не даны к оборотам и сочетаниям, помещённым за ромбом и относящимся преимущественно к разговорному стилю.

Простые и составные термины в отдельных случаях сопровождаются пометами, указывающими на область применения слов (геол., мед., муз., тех. и др.).

Употребляемые в словаре пометы приводятся в списке условных сокращений.